

I.

Jandarma polis

Jandarma polis

bizde bu işi gören milis,

falaka küfür

bunsuzda bizler işler yürür

Suçlu Suçsuz.

Polis Jandarma

Memet Memişle divanda

Memet suçlu

Memiş suçtan sorumlu

ikiside karakolda

Memiş falakada

Memet suçlu

Memiş suçtan sorumlu

Yapan çatan

C.H.P. başladı

D.P. uzatdı

C.H.P. atladı

D.P. asıldı

On sekizinci yüz yılın sonları
 doğduğum yıl ile beşarasında yaşam,
 hayal meyal hatırlıyorum olup bitenleri,
 sonradan işittiklerimle beraber.

Istanbulun bir semti Halıacılar köşkünde idi evimiz,
 Karaman karşısında demirciydi babam,
 ortacı vardı hacı ismail
 sakallı idi babam gibi.

Babamda hacıydı hemde iki defa,
 her ikisi sakallı,
 sakallar kuşaklara kadar,
 araba tamir ederlerdi.

Babam demir ötekide ağacını arabaların,
 tencere yuvarlanmış tam kapagını bulmuş,
 babam ve ortacı her yerde beraber,
 dükânda zaten beraber.

Berberde aşçıda beraber namazda beraber,
 namaz kılmasada ^{babam} anlamadığı kuranın okunmasını dinler sa-
 bahlara kadar.

Dükândan akşamları eve geldiğini hatırlamam babamın,
 yattıktan sonra ben eve gelirdi besbelli.

Evlâdını kucagina alması adeti deyildi,
 akşam ve yatsı namazlarını kılmak için,
 bunlarıda muhakkak camide kıldırı,
 öğle namazını her gün Fatihde kıldığı gibi.

İyi para kazanırlardı,
 besbelliydi hacığa olmalarından,

ötekini bilmem babamın delili vardı Mekke'de
her sene alırdı delilinden armağan

kazandıkları paralar biriktirilirdi,
yalnız kendi bildikleri yerlerde,
deliller haklarını alırlardı,
saati günü geçmeden postayla.

Dükânda bir şey yok,
dükânın kapu kepengide yok,
körükle beraber ocak ve örsten
marangoz içinde bir tezgâhtan başka.

Bu araçlarla beraber dükân,
çocuklarıyla beraber babamla ortagının iki evini,
delillerini ve hacce gidiş gelişlerini
fazlasıyla ederdi temin.

Evimizde bom boş, bir kapta yemeyimizi yer
tencerede pişirip kapagında yendiyi gibi,
çatal, bıçak, kaşık adet deyildi,
Karyola, masa, iskemlede zaten yoktu.

Beş vakit namazı camilerde kıldardı babam
hocaların sevabı çok olur dedikleri için,
cemaatle namaz kılarken babam
ilk sıralarda otururdu, sevabı katmerli olsun için.

Eve gelirken müslümanlığı camide bırakırdı babam,
ifrit olarak evde babam çatacak adam arardı,
ben küçük olduğum için babam
haksız olarak günahsız anneme çatardı.

Bir gün gene haksız bir akşam faslından sonra,
Temcid plavını geçiktirdin diye gece
bütün komşuların rahatsızlığı bahasınada olsa
bağırta çağırta annemi döğerken.

Bütün komşular, bunlarla beraber mahalle aksakalları,
karı kızan doldular evimize,
bu çeşit acıklı olay devamlı tekrar ettiyi için,
karar verildi annemi babamdan ayırmaya.

--

Mahalle muhtarı olan babamın aabeysi
bu günkü dayak faslından sonra,
çağırtıyor Geliboludan büyük dayımı
hasta annemi ve beni teslim etmek için.

teslim etmemekte karar ediyor ^{babam} beni
oglan olduğum için güya,
söylentilere göre doğrusu ise
kendisine körük çekecek biri lâzım olduğu için.

Akşam üzeri bir gün,
dayım, hasta annem ve ben
geldik Sirkeci rıtımına bir arabayle,
yerleştik güvertesine minnacık yunan bandralı bir
geminin

sekiz gece saati güverte yolculugu,
sabahın erken saatlerinde Gelibolu,
bir sandalda üç kişi birde kürek çekici
çıkıyoruz vaktinde fatihlere tersane olmuş dış limana.

yürüyerek geliyoruz sahilde, uzak olmayan evimize,
üstü keremit altı toprak iki oda,
bir küçücük avlu, onun yarısı kadarda ahur, iki
iki keçi bir eşeği idare edecek kadar.

Evin bulunduğu göçmen mahallesi,
evler hep tek katlı üstü keremit altı toprak,
pençereler tavanda birer delik kadar,
hemde yoktur avluya bakan pençeresi.

Sokağa çıkan dış kapısı
bir saçma atımı mesafede
safa ve cefayı haber veren denizden,
hele denizde lodos ruzgârı eserken.

Olagan üstü olaylar oldu
bir sene içinde benden sakladılar
annemin öldüğünü babamdan aldığı dertlerden,
ben yetimdimde zaten şimdide kaldım hemde öksüz.

Koca karı ellerinde ölen annemide,
kendi gibi ölüme imrenen mahalle sakinleri
omuzları üstünde götürdüler
ebedi istirahat yerine bir daha dönmek üzere.

Zeer artık yaşım mektep çağını bulmuştu,
bir gün büyükannem elimden tutarak beni aldı götürdü,
evimize yakın ilk mektebe, yeşil sarıklı sakallı hocasına
eti senin kemiği benim deyerek teslim etti.

Tahta döşemeli yerlere sıralar dizilmiş,
gene yerde oturan hocanın etrafına,
hepimiz yerde sıralar gerisinde oturuyor,
hocamızda elindeki değneklerle her zaman beherimizi yokla-
laya biliyor.

Değnek deyil sopaların envai türlü,şü,
tekme tokatda cabası,
kulak çekmek ve cezalı ayakta durmak
olağan hallerdendi, üstünede falakası.

Sabahları her gün büyük annem beni mektep avlusuna bırakır,
akşamlarıda sokak kapusunda benim çıkmamı gözler,
mektepten çıkınca dogru beni eve götürür,
bir yasin okuyuncaya kadar evden çıkmamak üzre.

Şadetnamesiyle ilk okulu bitirdim,
beşsene rüştiyesiyle gelibolu idadisine girdim,
idadiye ilk sene girdiyimde otuz beş'dik,
yedi sene sonra dokuz talebe arasında bende idadiyi bitir-
dim.

Gece gündüz çalışan üç dayım,
ev işlerini gören büyükannem birde yengem,
bakkalını, furununu, evin tatlı suyunu
temin için benimde harcadığı emekler
bir kap yemeye hak kazandırırıldı bizlere günde.
Dayılarım kır işlerinden geç vakit eve geldikten sonra.
Birer bardak da keçi südü hakkımızdı
dayılarım kira giderken sabahın erken saatlerinde.

Dayılarımdan birisi, küçük olanı
 kır işleriyle arası yoktu,
 liman reisinin bağçesinde çalışırdı bedava,
 kayıklardan biriyle İstanbula bir sefer yapmak için *hafta-*
 Gelibolu'ya *bayrağı türk olmayan* ~~yağcı~~ bayraklı gemilerde ugrardı *da.*
 et, şarap ve kumanya almak için
 demirlerlerdi açıklarda,
 bunların ziyaretine benimde aralarında olduğum çocuklar
 yüzerek giderlerdi

Gelibolu, Gelibol, Gelibol,
 Her şeyi istediğin kadar bol,
 dahada bol olabilirdi
 herkesi idare edecek kadar çalışsaydı kol.

Sardalyası hele keremimde kızarmış palamudu,
 Güveci, hele kıymasıyla, sebzesiyle börekleri
 Yağsız ekmek hamurundan cuma günleri, unutamam
 büyük annemin yaptığı soğanlı börekleri.

Evinde ekmeğini bir sene sağlayacak harman
 hepimizin ortaklığıyla iki gün sürerdi,
 aşarı, borce, kıvrır, zivırı çıktıktan sonra
 başkalarının ganısında bir senelik ekmeğimizi götürürdük
 evimize.

Her agustos ayının dört cuması bağ bozumuydu,
 çiftçisi şehirlisi için sayılırdı bayram,
 ev ayalının bir hafta hazırladığı nevale
 yenirdi bu gün bağlarda *bağçelerde*.

Akşamları aynı saatlerde düşüliyordu yola,
 çoluk çocuk yaşlılar arbalarda,
 Hava fişekleri başlardı atılmaya kararırken ortalık,
 vur patlasın davul zurnalarda çalarlar.

Reçel, ta kabak karpuzuna kadar hazırlanırdı pekmez,
 Değirmende zeytinlerde yaga çevriliken,
 Kırılır ayıklanırdı bademle Ceviz,
 meyva, ta üzümüne kadarda toplanır kurutulurken,

Ben mektebe, kır işleri ile başlar çeşitleriyle,
 Bağçeler çapalanır filiz verecek danelerde topraga atılı
 tekrar tekrar tekrar-sürülür tarlalar saban ve paparay

le
 Bağların kazılarında derin ve sig olarak başlar.

Yasin okumak ölü anneme borcudur derdi büyükannem mek-
 tepten gelince,
 Çocuklarla oynamayı ihmâl etmēzdim yasin okuyunca,
 Bu arada bakkalina furununa gitmekte benim işimdi
 evimizin tatlı suyunu getirmekte.

Yetiştiiyi günler çalaların artardı işler bağçalarda
 Katılırdım toplamaya taze soğan, sarımsak, nane, maydanoz.
 Fazlasıyla ispanak boş yerler doluncaya kadar köfelerde,
 Dayım eşegiyle pazara bende mektebe içtikten sonra süt
 biraz.

Böyle geçti on iki senelik geliboludaki okul hayatım,
 Beş sene ilkinde yedi sene idadisinde,
 Otuz beşten dokuzuncuza nasip olmuştu idadiyi bitirmek,
 Kimi Selânik kimi İstanbula okumaya bende kunduracıya
 çırak

Bir sene çiraklık etdim kunduracı Halil ustanın dükânında,
 Selânik ve İstanbula giden arkadaşlar tatile geldiler,
 imrendim bende bunların haline,
 karar verdim bende bir daha İstanbul'un tozunu toprağını çi
 ynemeye.

Baba'ma geldim selâm vermedi ne kendisi nede ortacı,
 Sormadı bile karnın açmı diye,
 Beni götürdü lokantaya öğle tatili idi,
 Yemekten sonra benide kendisiyle beraber götürdü camiye.

Ne camide ne lokantada nede dükkânda
 sormadı ve sormazdı bile niçün İstanbul'a geldiymi,
 öyle ya buz gibi bedeva çirak yetişmişti imdadına,
 görmüştü kendisi bir emriyle nasıl körük çektiymi.

Körük çekmemde ısrar edeceğe benzemiyordu,
 iyi olacağını orda burda söylemiştir medresede okumaklığı-

harbiye mektebine almadılar babam sübay ^{mih.} ~~olduğu için,~~ ^{değil diye}
 darüşşafaka ve vefa'ya almadılar ^{çünkü} ~~çünkü~~ ^{olduğum için,} ^{çünkü diye}

Küçük zabıt mektebinde kararı kıldım .

Babalık hakkından ~~olmadığım için~~ ^{mademki diye} ~~zabıt mektebine girmesey-~~
 dim.

İlk tansille girilebile buraya ben on iki yıllık tasilim-
 le girdim.

Nasibim kunduracı çiraklığı olan Gelibolu'ya avdet etmemek-
 için.

1914-de çavuş olarak şehadetnamemi aldım,
 alıkonuldum çavuş-öğretmen olarak mektepte,

Bir sene sonra çanakkale cephesine gönüllü gittim,
 ta antant orduları cepheyi terk edene kadar.

Yol seyyahatı.

Saroz körfezinden Tekirdag'ına yürüyerek geldik,
Yürüyüş birimleri Tabur idi.

Bindirildiğimiz ışıkları sönmüş gemilerle bir gece,
Deniz altı korkusundan iç denizimiz Marmara'yı aşarak
Derince'ye çıktık.

Derince'de bir ay talim ve terbiye,
karavanalar dolgun etde vardı bu sefer içinde,
Avusturya techizatı cephanesiyle beraber silâta verdiler.
Tam bir ay sonrada Kafkas cephesine yolcu ettiler.

Bir gün taburu bindirdiler kırk kişilik vagonlara,
Erlerin kaçmalarını yollarda önlemek için,
Ayrıca her vagona ikişerde nöbetçi diktiler,
Analarla gelinlerin göz yaşları dinmemesi için.

Tren yolculuğumuzun yarısı geçti gelince Konya ovasına
Yarıldığındanberi su yüzü görmemiş,
Anaların gelinlerin doymamış göz yaşlarına
İstasyonları kendleri susuzluktan viraneye dönmüş.

Vagonlarda balık istifi bir hafta yolculuktan sonra
Ulukışla istasyonuna taburu döktüler,
İçilecek suyu dahi olmayan istasyonda
bizi brakmayarak hemen ova derinliğine içeriye sürdüler

Yürüyüşün cebri olduğunda evelinden haber verdiler,
Erzurum'u kurtarmaya gideceyimizi evelinden bildiyimiz
için.

Sırtlarımız ^{da}ellişer kilo yükümüzle bu haberede ey-valla
dedik.

Ovanın çamur olmadığına dua ve niyaz ederek,

Yağ mevsimiydi zaten yağmur beklenmezdi,

Yol iz yok ovada, yürüyüş kolunda gidiyorduk,

Bir dikili ağaç görünmez oldu gündüz ve elektrik ışığı ge-
ce,

Sırtlarımızda tam seferi ağırlık omzumuzda tüfek yürüyor-
duk.

Zamanla denk olarak Ulukışla'dan uzaklaşıyor ^{duk},

Almanlarda Bagdad demir yolunu burada kesüp gitmişlerdi,

Türk milleti başına bu harbi belâ eden ittihatçılar

Almanlarla ittifak ederek mavrayı Kafkas ve Türkistanı al-
mak için.

Dere çay vız gelüp tırıs gidiyordu,

Kol kola verüp soyunmadan suları geçiyorduk hep beraber;

Yanılupta arkadaşını bıraktın mı gittindi gürültüye,

seni ^{kurtağacak} ~~kurtağacak~~ yerde bulunmazdı herkes canı derdinde.

Yolda bir er yıkıldı, tabur doktoru güneş vurmuş dedi,

ölüyü gömmeye izin verdi ve ikide er verdiler emrime,

geçerek çığnediyimiz izlerin hemen kenarına bir karış de-

rinliyinde mezarı kazdık,

Doktorun öldü dediği eri elbiseleriyle bastırdık.

Herifi gömdüğümüz yerden yarım klometre ayrılınca

arkamızda beliren birini gördük,

bekledik onunda bizi takip ettiyini fark edince,

yanımıza gelenin gömdüğümüz er olduğunu tanıdık.

Hep beraber kola katıldık ^{sanki} hiç bir şey olmamış gibi,

Köylerde olsaydı benzeri bir olay,

Bir daha ölmesi vardı, hortladı diye ^{herifin} ~~zavallının~~,

Daha yaşayacağı varmış ölmemişler gibi.

Olüme susayanlarıda

Olümü yadırganlıyanlarıda

Murat çayına tam tehzizat kendilerini at-

anlarıda

ve bunlara imrenenenleride

gördük.

Görürdük hatıratını tehciire ugrayan ermeni vatandaşların
derelerde köprü altlarında kurumuş iskiilet ve kemikler ha-

linde.

İttihadçılarının hırslarına feda edile kurbanlar

Halleriyle yaşasın Türkiye cumhuriyeti vatandaşı der gibi-
ydiler.

Boyumuzu geçmiyorsa her ırmağı tırnağımıza kadar ıslanarak

aşarken

Nerede olduğunu hatırlardık her defasında köprünün,

Dükânında harmanında görürdük tahsildarı makbuzunu keserken

Nerede yolu, köprüsü, elektriği Anadolu köyünün.

Bu akşam konak yerimizin Niğde olduğunu haber aldık,

Doğrusu karavana için büyük ümitlere kapıldık,

Kafkası kurtarıcılar geliyor diye bizi ağırlasınlar,

Plav, zerde ve şerbetde ikrâm etsinler.

Onlar bizden bekliyorlarmış zerdeyi plavı,

üstelik camilerden kalkmış halılar,

Kavurmalı kuru fasulyeye fit kaldık,

Halısız camilerde, ~~her konak yerinde olduğu gibi~~, battaniye ve

kapularımızla kıldık karar.

Orta anadolunun kazalarından biri Nigde yoktur eşi halıcılıkta ve hele kilimcilikte, Türkiye vatandaşları Türkü ile Ermenisi, yaratmışlar vaktinde birlikte yaşmanın şah eserini.

Şahid olduğumuz zaman biz bu hale terazinin dengesi bozulmuşa rastlamıştı Ermeni vatandaşlar tehcir edilmiş Türkler kalmıştı, kliselerin çanları susmuş camilerde ezanlar okunuyordu.

Bir gün moladan sonra Kayseriye doğrulduk, yorgunlugumuzu bile alamadan ovaya gömüldük, Kırk derece ısı içinde takatdan kesildik, Tek ümidimiz keşiş dağlarının uzaktan görüle karlarıydı.

Kayseriye yaklaştıkça meyvalar artıyordu, meyvaların arttığını ısıtmanın arttığından fark ediyorduk, ~~ediyorduk~~ duk,

Hastaları mekkare arabaları almaz oldular, meyva yemekten gene kendimizi alamıyorduk.

Kayseride normal olarak camilere yerleştirildik, buradada ermeni vatandaşlara artık rastlanmıyordu. çarşı pazarında her şeyi bol pastırmasıda, pastırma'nın eşek etinden olanıda varmış farkına varılmıyordu.

İkinci günü yolcu yolunda gerek deni, ^{kaplan bal denen} bir kaç gün mesafedeyiz, Sivas'tan,

Kayseri'den uzaklaştıkça meyva ısıtma gailesinde bitdi, Bağları göründü şarkılarıyla bir gün Sivas'a girildi.

Sivas'ta bir kaç gün kalmak icap etdi,
 sebebi ayaklanmasımıŝ Dersim kürtlerinin,
 bu arada Vehbi paŝanın Su ŝehrindeki karargâhında
~~fırar suŝundan~~ iki erin kurŝuna dizilme merasiminde müfre-
 zemle bulundum.

Sivas'ın baĝları megerse Sivas'ın baĝsızlığı imiŝ,
 ne kendisinde ve nede köylerinde bir tek yemiŝ agacı yok,
 bütün yeŝillik kavak aagaçlarından ibaret imiŝ,
 köylüsü şehirlisi bütün Sivaslılar meyva yememeye ahd etmiş-
 ler sanki.

Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olduk,
 Erzurum'u kurtaralım derken güzelim Erzincan'dan olduk,
 Ey gaziler yol göründü Malatya üzerinden Dersime,
 Bir hafta daha yolumuz uzayarak kırk birinci gün Elazığ'a
 ulaŝtık.

Dersim'de içinde olan kazaların vlâyet merkezi Elâzığ'de
 çarŝısında pazarında ha7cı alem konuşulan kürdçedir,
 biricik gece konakladığımız Dersim'in kaza merkezi Palu'da
 bile,

Türkçe konuşanı görmedik ısyancıları görmediyimiz gibi.

Dersim'in o maŝhur çamlık daĝlarını
 aradık taradık mağaralarına varıncaya kadar,
 ne silâh atıldı nede silâh attık
 rastlamadık çünkü düşmana.

Hududunu teşkil eden bir daĝdan son hedefimi Kutu deresi
 göründü.

Bir tek adam göremezdin eger barıŝ zamanı olsaydı,

Savaş zamanı olduğu için dere kalabalık maŝere benziyordu
 Kadınli erkekli yaşlısı genci sirtlarda ve kucaklarda çocuk

Gece demediler bizi sürdüler askeri harakât bitti diye,
 Gece bizi yürüttüler nenin nesi olduğunu bildiyimiz yok,
 sigarayıda yasak ettiler düşman yakın diye,
 mekkare hayvanlarınınında ağızlarını bağlattılar kişneme-
 sinler diye.

Durdurdular bizi sabah karanlığında çektiler görünmeye-
 cek yere,
 gün doğarken sedyelerde yaralılar ölümler civarımızdan
 başladılar geçmeye
 Arası çok geçmeden bizlerde basın dedilerileriye,
 yitirilmiş Tercan ovasını almak için geriye.

Tercan ovası bize çardak bogazi ve kop daglarına mal oldu
 Kop dagları için yapılan savaşlarda bölük mevcudu yarı ol-
 du.

yüzbaşı Ağah bey içlerinde üç subayımız şehit oldu,
 mevcudu yetmiş inen bölüğün ~~Komutanı~~ bana verdiler.

Çok geri çekilmek icap etti kop dagları düştükten sonra,
 Cepheyi düzeltmek dediler bu geri çekilmenin adına,
 Cep^{he} her iki tarafça hareket halinde ve esirler bırakılır-
 dı kendi haline,
 bir defasında altı esirimizi bulduk süt çay beyaz ekmek
 önlerinde.

Taburumuz sayılırdı cephede nisbeten acemi,
 kıvrını zıvrını bilmezdik nasıl hareket edeceğimizin,
 harbin başladığı gündenberi cephede bulunan hudud tabur-
 ları

özellikle Ispir hudud taburu bize olurdu örnek

Hudud taburlarının er olduklarını omuzlarındaki mavzerleri-

nden anlardık,

Er demek için üzerlerinde nişaneleri yoktu, sivildiler

Onlar kumanda beklemeksizin rucata başlardı,

Yanılmadan bizde onları takip etmeye alışmıştık.

Ruslar yürüyüşe hazırlanırken bizde rucata başlardık,

bu hal sanki bir anlaşmayla tesbit edilmiş gibi.

Ara sıra mevzii taarruzlarımızda olurdu

diğer taraflardaki rucatlarımızı sağlamak için.

İnce kesilmiş çarık ve mekkâre pisliyinden seçilmiş arpa

kırıntılarına kadar yidik,

kuru fasülye çorbasına ve bulgur plâvuna hasret olduğumuz

bu günlerde.

bu günlerde.

ara sır tütünle değiştiğimiz beyaz ekmele tatlı çayda içtik

rdik,

Ruslarla temas temin ettiğimiz geceyi takip eden günlerde.

Keşif kolları arasında geceleri mütakâbil deyiş tokuş olur-

ken

her türlü görüşme ve çekişmede olurdu,

bir gecede Fevrâl devriminin vukuundan bahs ederek,

artık hatbede son vereceklerini de söylediler.

Rus ilerleyişinin durduğunu haber almışlardı besbelli,

bizlerde durun ve siperler kazın dediler,

durduğumuz yerler Kelkit'in batı tarafları

lebalep orman ve yarlarla doluydu.

Kış, her taraf karla dolu bembeyaz,

bütün mevcutla siperler kazmaya koyulduk,

hem muhtemel bir taarruza karşı kendimizi korumak için

ve hemde istirahatata yarayacak zeminlikler siperler geçişin